

Dokument nr. 16.

(1996-97)

Melding til Stortinget fra Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste om Overvåkingstjenestens innhenting av opplysninger fra tidligere DDR.

(Avgitt til Stortingets presidentskap 13. desember 1996.)

Dato: 13. desember 1996

Stortingets presidentskap

UTVALGETS MELDING TIL STORTINGET OM «DDR-SAKEN»

Den melding som i dag er overlevert Stortingets president, ble vedtatt av Utvalget i møte 5. desember 1996.

Meldingen inneholder i avsnitt 3 (Overvåkingssjefens underretning til Justisdepartementet og det tidligere kontrollutvalg) en beklagelse over at det tar såvidt lang tid å få tilgang til det tidligere kontrollutvalgs arkiv.

For ordens skyld gjør man oppmerksom på at utvalgets sekretariat 6. desember 1996 mottok som «internpost» et brev fra departementet, datert 30.11.1996, hvor det meddeles at det nå er etablert tilfredsstillende rutiner for at Utvalget ved behov vil kunne få tilgang til arkivet for det tidligere kontrollutvalg.

Per N. Hagen,
Utvalgets leder.

Erik Mo,
Utvalgets sekretær.

Dokument nr. 16.

(1996-97)

Melding til Stortinget fra Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste om Overvåkingstjenestens innhenting av opplysninger fra tidligere DDR.

(Avgitt til Stortingets presidentskap 13. desember 1996.)

Til Stortinget.

OVERVÅKINGSTJENESTENS INNHENTING AV OPPLYSNINGER FRA TIDLIGERE DDR.

Kontrollutvalget har siden begynnelsen av juni 1996 gransket Overvåkingstjenestens innhenting av opplysninger fra arkivene i det tidligere DDR – etter gjenforeningen av de to tyske stater.

Grunnen til at Utvalget fant å burde anstille disse undersøkelser vil fremgå av den etterfølgende redegjørelse om saksforholdet.

Ved avslutningen av undersøkelsene fant Utvalget grunn til å gi Stortinget en særskilt melding om saken og de foretatte undersøkelser og gjorde i møte 5. desember 1996 følgende vedtak:

«I medhold av lovens § 8 nr. 2 og instruksens § 13 nr. 2 siste punktum gis særskilt melding til Stortinget. Grunnen til dette er for det første at saken er av en temmelig spesiell karakter, særlig på grunn av de forsøk Overvåkingstjenesten har gjort på å innhente opplysninger om Lund-kommisjonens granskingsarbeid i Tyskland. For det annet har Justisdepartementet ikke gitt fyldestgjørende svar på Utvalgets anmodning om nærmere opplysninger vedrørende Overvåkingssjefens orientering til departementet, noe som gjør at Utvalget selv ikke kan komme videre i undersøkelsen av dette punkt i saken, jfr. lovens § 6 og instruksens § 10 annet ledd.»

1. Grunlaget for Utvalgets undersøkelser.

«Dagbladet» inneholdt 24. mai 1996 en artikkel med overskriften «Furres mappe økte mens han gransket». Artikkelen inneholdt i hovedsak følgende opplysninger slik de er beskrevet i undertittelen:

«Innholdet i overvåkningspolitiets mappe med informasjon om Berge Furre vokste mens han arbeidet i Lund-kommisjonen. Det får Dagbladet opplyst fra sikre kilder. Berge Furre vil selv verken bekrefte eller benekte opplysningene.»

Med hjemmel i lov av 3. februar 1995 om kontroll med etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (§ 3 annet ledds annet punktum) fant Utvalget grunn til å undersøke saken nærmere. Ved inspeksjon i Overvåkingssentralen 4. juni 1996 gjennomgikk man de registrerte opplysninger om Berge Furre. Det fremgikk at det i 1995 var rettet forespørsler til tysk etterretningstjeneste med anmodning om eventuelle opplysninger vedrørende Berge Furre fra de tidligere DDR-arkiver.

2. Fortsatte undersøkelser.

Utvalget har senere ved mer detaljerte undersøkelser kunnet fastslå at spørsmålet om opplysninger fra «STASI-arkivene» første gang ble reist på rent generelt grunnlag av daværende overvåkingssjef under et møte med tyske samarbeidende tjenester i 1992. Senere skjedde øyensynlig intet før Overvåkingstjenesten tok saken opp igjen 21. januar 1994 – også denne gang på generelt grunnlag uten tilknytning til bestemte personer. Fra tysk side ble det fremholdt at behandlingen av «STASIdokumentene» er lovregulert og at det i tilfelle måtte gis opplysning om konkrete saker som er under arbeid før man kunne ta standpunkt til hvorvidt informasjoner fra arkivene kunne gis.

Etter disse – rent generelle – henvendelser har Utvalget ikke kunnet påvise noe ytterligere skritt fra Overvåkingstjenestens side før det i et brev av 30. juni 1995 rettes en konkret forespørsel om opplysninger vedrørende Berge Furre, som i brevets overskrift *uttrykkelig* presenteres som medlem av den parlamentariske granskingskommisjon for de hemmelige tjenester («Lund-kommisjonen»). Med referanse til «norske massemedier» viser Overvåkingstjenesten til at «ovennevnte kommisjon» hadde vært i Berlin og foretatt undersøkelser i arkivet for utenriksministeriet i tidligere DDR. I

samme henvendelse ber tjenesten meddelt hvilke dokumenter Lund-kommisjonen hadde fått tilgang til under sine undersøkelser i Tyskland. I en senere henvendelse av 17. august 1995 ble dette gjentatt, og det ble gitt uttrykk for at Overvåkingstjenesten vil sette pris på selv å få se de dokumenter «Lund-kommisjonen» hadde fått tilgang til.

Senere ble undersøkelsene utvidet, idet Overvåkingstjenesten 28. november 1995 oversendte tysk etterretningstjeneste personopplysninger for ialt 9 personer som Overvåkingstjenesten gav «høyest prioritet» når det gjaldt behovet for opplysninger fra DDR-arkivene. Disse 9 personer var tidligere registrert av Overvåkingstjenesten.

På grunnlag av foranstående opplysninger fant Utvalget å burde innhente Overvåkingssjefens uttalelse om lovhjemmelen for å innhente opplysninger om disse personer. Det ble 12. august 1996 i brev til Sjefen for overvåkingspolitiet anmodet om en skriftlig redegjørelse idet man henviste til overvåkingsinstruksens § 4 jfr. § 1. I sitt svar i brev av 2. september 1996 uttalte Overvåkingssjefen bl.a. at «hjemmelen for Overvåkingssentralens innhenting av personopplysninger i saken er Overvåkingsinstruksens § 4 jf. § 1, der det fremgår at POT har som oppgave å forebygge, motvirke og etterforske bl.a. ulovlig etterretningsvirksomhet».

3. Overvåkingssjefens underretning til Justisdepartementet og det tidligere kontrollutvalg.

a) Overvåkingssjefen har opplyst at han orienterte Justisdepartementet v/Politiavdelingens ekspedisjonssjef om saken under et møte han hadde med ekspedisjonssjefen 11. september 1995.

På foranledning av dette besluttet Utvalget å innhente uttalelse fra Justisdepartementet.

I den anledning tok Utvalgets sekretær over telefonen kontakt med Politiavdelingens ekspedisjonssjef Berit Fosheim 13. august 1996. Etter å ha gjort rede for saken, fremholdt han at det ville være mest korrekt at Utvalgets anmodning om uttalelse ble fremsatt skriftlig, jfr. instruksens § 10 annet ledd. Ekspedisjonssjefen erklærte seg enig i det ettersom det gjaldt forespørsel om en konkret sak. *Uoppfordret* nevnte ekspedisjonssjefen at hun under et av sine rutinemessige møter med Overvåkingssjefen var blitt orientert om overvåkingspolitiets henvendelser til tysk etterretningstjeneste vedr. DDR-arkivene. Hun nevnte for øvrig ingen detaljer, således verken om tidspunktet eller innholdet i orienteringen fra Overvåkingssjefen.

Samme dag (13. august 1996) skrev Utvalget slik til statsråd Grete Faremo:

«Utvalget har under inspeksjoner i Overvåkingssentralen gransket dokumenter vedrørende de tiltak overvåkingspolitiet har gjennomført for å få tilgang til opplysninger om enkelte norske statsborgere fra DDR-arkiver. Under disse inspeksjoner har Overvåkingssjefen opplyst at såvel Justisdepartementet som det tidligere (regjeringsoppnevnte) kontrollutvalg ble underrettet om at det ble foretatt slike undersøkelser.

Departementet ble etter det opplyste underrettet ved et møte som Overvåkingssjefen hadde med Politiavdelingens ekspedisjonssjef 11. september 1995.

Under henvisning til dagens telefonsamtale med ekspedisjonssjef Berit Fosheim tillater man seg å be meddelt hvilke opplysninger som ble gitt under nevnte møte og om saken foranlediget noen forføyning fra departementets side.

Av hensyn til Utvalgets arbeidsopplegg ber man om svar så snart som mulig.»

Etter et par purringer over telefonen mottok Utvalget 27. september 1996 følgende brev fra departementet, datert 23. september 1996 og undertegnet av ekspedisjonssjef Berit Fosheim:

«Justisdepartementet viser til utvalgets brev av 13.08.96 til statsråd Grete Faremo. Det vises videre til utvalgets brev av 12.8.96 til sjefen for overvåkingspolitiet og dennes svar av 2.9.96. Det gjøres for ordens skyld oppmerksom på at departementet ikke er forevist de navnelister som det vises til i brevet fra sjefen for overvåkingspolitiet.

Forøvrig har departementet ingen merknader til saken utover de opplysninger som ble gitt i telefonsamtaler mellom ekspedisjonssjef Fosheim og utvalgets sekretær som det er referert til i utvalgets brev.»

Dette brev gir etter Utvalgets oppfatning ikke tilfredsstillende svar på de spørsmål som ble reist i brevet av 13.08.96. Utvalget så det i utgangspunktet som en vesentlig side ved sin oppgave å kunne gi Stortinget tilstrekkelig orientering, ikke minst om innholdet i de opplysninger departementet fikk fra overvåkingssjefen. Hvis dette skulle vise seg å være av betydning, vil Stortinget selv måtte klarlegge det, jfr. lovens § 6 og instruksens § 10.

b) Overvåkingssjefen har opplyst at det tidligere kontrollutvalg ble underrettet om DDR-saken i sitt møte 27. september 1995. På grunnlag av dette besluttet Utvalget å innhente en kopi av det tidligere kontrollutvalgs referat fra møtet 27. september 1995. I den anledning hadde man flere telefonsamtaler med departementet før det fra departementets side 16. august 1996 ble anmodet om at begjæringen måtte bli fremmet skriftlig til rednings- og beredskapsavdelingen i departementet. Utvalgets sekretær skrev samme dag slik til rednings- og beredskapsavdelingen vedrørende arkivet for det nedlagte kontrollutvalg for overvåkings- og sikkerhetstjeneste:

«Stortingets kontrollutvalg har foretatt undersøkelser av Overvåkingspolitiets praksis m.h.t. personopplysninger fra tidligere DDR-arkiver. Det har herunder vist seg at sakens prinsipielle side muligens har vært behandlet tidligere av det daværende (regjeringsoppnevnte) kontrollutvalg. Etter det opplyste skal dette ha funnet sted i kontrollutvalgets møte 27. september 1995.

Idet man henviser til telefonsamtale med Sture Vang tillater man seg å be om departementets bistand til at en kopi av møtereferatet kan bli tilstillet Utvalget så snart som mulig.»

Utvalget skrev deretter 18. september 1996 slik til justisministeren om «arkivet for det tidligere

kontrollutvalget for overvåkings- og sikkerhetstjeneste:

«I brev av 16. august d.å. til departementets rednings- og beredskapsavdeling anmodet Utvalget om å få tilgang til møteprotokollen fra et av det tidligere kontrollutvalgs møter.

Utvalgets sekretær hadde på forhånd hatt flere telefonsamtaler med departementet, først med fungerende departementsråd og deretter med rådgiver Sture Vang, som – etter å ha sett nærmere på saken – bad om at anmodningen måtte bli fremsatt skriftlig.

Man har fremdeles ikke mottatt noe svar fra departementet.

I flere av de klager eller «klagelignende» henvendelser Utvalget nå har mottatt, henvises det til tidligere behandling, innhentelse av forklaringer etc., i det tidligere kontrollutvalget. I andre saker er det opplysninger som tyder på at saken har vært behandlet av det tidligere kontrollutvalg.

Utvalget finner det betenkelig å behandle slike saker uten å kunne bli kjent med de opplysninger som måtte foreligge fra tidligere behandling. Av denne grunn ber man om at departementet snarest mulig treffer tiltak som gjør det mulig for nærværende utvalg på en enkel og rask måte å få tilgang til de relevante dokumenter som måtte foreligge i det tidligere kontrollutvalgs arkiv.»

Departementets svar kom i brev datert 1. oktober 1996 og lød slik:

«Justisdepartementet viser til brev av 16.08.96 og 18.09.96 vedrørende tilgang til dokumenter fra det tidligere kontrollutvalgets arkiv, og til samtale mellom utvalgets sekretær Erik Mo og departementsråd Raket Surlien.

Det vil som nevnt ta noen tid før vi får oversikt over det tidligere kontrollutvalgs arkiv, og vi vil komme tilbake til denne siden av saken så snart som mulig.

Når det gjelder forespørselen om referatet fra det tidligere kontrollutvalgs møte 27.9.95, kan opplyses at saken vedrørende DDR-arkivene ikke er omtalt i angjeldende referat».

Utvalget vil beklage at det tar såvidt lang tid å få avklart om man kan få tilgang til det tidligere kontrollutvalgs arkiv.

4. Overvåkingssjefens avsluttende uttalelse.

Siden Utvalget på grunnlag av det som er behandlet foran, fant å måtte overveie kritikk av Overvåkingstjenestens innhenting – eller forsøk på innhenting – av opplysninger fra DDR-arkivene, ble saken i brev av 17. oktober 1996 påny forelagt for Overvåkingssjefen til uttalelse i henhold til § 7 tredje ledd i Stortingets instruks, som lyder slik:

«Før det gis uttalelse i saker som kan munne ut i kritikk eller meningsyttringer rettet mot forvaltningen, skal den ansvarlige sjef ha hatt anledning til å uttale seg om de spørsmål saken reiser.»

I Overvåkingssjefens uttalelse av 11. november 1996 heter det blant annet:

«Når det gjelder spesielt oppgaven å etterforske mulige begåtte lovbrudd, er det imidlertid ikke til-

strekkelig å vurdere dette utelukkende i forhold til pålegget i instruksens § 4. På dette området må POTs arbeid suppleres med straffeprosesslovens bestemmelser, slik disse også gjelder for politiets arbeid for øvrig. Straffeprosessloven med utfyllende bestemmelser i Påtaleinstruksen gir de rettslige rammer for etterforskningsvirksomheten. Det blir således feil å kun ta utgangspunkt i Overvåkingsinstruksen ved vurderingen av den enkelte sak.

Utgangspunktet for den straffeprosessuelle etterforskning som har funnet sted i dette tilfellet gis i strpl. § 224 første ledd: «Etterforskning foretas når det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige».

Det er helt uvanlig at det i POTs saker foreligger anmeldelse, og oppstart av etterforskning vil stort sett alltid referere seg til lovens vilkår «andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke... osv.». Generelt gir dette politiet – også POT – vide rammer for å starte undersøkelser. Etterforskning kan iverksettes og visse undersøkelser om personer foretas uten at personer konkret kan mistenkes. Dette gjøres i en lang rekke saker, også utenfor vårt område.»

Ytterligere opplyser Overvåkingssjefen «at Overvåkingssentralen har holdt overordnet påtalemyndighet orientert om de foretatte undersøkelser i Tyskland.»

Utvalget vil bemerke at man selvsagt er oppmerksom på at politilov, straffeprosesslov og påtaleinstruks gjelder for Overvåkingstjenesten, som er en del av politiet. Men det er viktig å presisere at det også etter straffeprosesslovens § 224 første ledd kreves at det foreligger mistanke om straffbart forhold selv om det ofte ikke er på det rene hvem som har forøvet den straffbare handling det dreier seg om. Bare ved brann og andre ulykker kan det foretas etterforskning selv om det ikke er grunn til mistanke om straffbart forhold, jfr. paragrafens annet ledd.

Når det gjelder Overvåkingssjefens opplysning om at «Overvåkingssentralen har holdt overordnet påtalemyndighet orientert om de foretatte undersøkelser i Tyskland», vil Utvalget betegne det som overraskende at denne opplysning først fremkommer i den avsluttende uttalelse 11. november 1996. Det har overhodet ikke vært nevnt under de mange inspeksjonsmøter Utvalget har hatt i Overvåkingssentralen siden 4. juni 1996 da Utvalgets behandling av «DDR-saken» begynte. Bemerklingsverdig er det også at det ikke en gang ble nevnt i Overvåkingssjefens foran nevnte svarbrev 2. september 1996 da Utvalget hadde anmodet om «en skriftlig redegjørelse for den formelle hjemmel for disse innhentelser av personopplysninger».

På grunnlag av den nye opplysning rettet Utvalget i brev av 12. november 1996 en forespørsel til riksadvokat og statsadvokat om å få bekreftet «om overordnet påtalemyndighet har besluttet de nevnte undersøkelser eller på annen måte har akseptert de angivelige etterforskningskritt som er gjennomført». Denne henvendelse ble besvart av statsadvokaten, som i brev 29. november 1996 meddelte at han høsten 1995 hadde «pålagt» Overvåkingstjenesten å fortsette sine undersøkelser i Tyskland.

Når det gjaldt forespørslene om Berge Furre, som jo var sentral i de henvendelser Overvåkingstjenesten rettet til de tyske etterretningsorganer, presiserte statsadvokaten at det ikke forelå noen «skjellig grunn til mistanke» om straffbare forhold fra Fures side, men at han fant at det også for Fures del forelå «rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbare forhold som forfølges av det offentlige», jfr. strpl. § 224 første ledd.

UTVALGETS KONKLUSJON

1. Innhenting av personopplysninger

Etter § 2 i loven om kontroll med etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste skal Utvalget bl.a. «påse at virksomheten holdes innen rammen av lov, administrative eller militære direktiver og ulovfestet rett».

I den foreliggende sak er det Utvalgets primære oppgave å vurdere om Overvåkingstjenesten har hatt den nødvendige hjemmel for de innhentinger – eller forsøk på innhentinger – av personopplysninger fra tidligere DDR-arkiver som er omtalt i det foregående. Ikke minst gjelder dette de tiltak Overvåkingstjenesten har gjort for å skaffe seg opplysninger om Lund-kommisjonens granskingsarbeid i Tyskland.

Hjemmelen for *aktiv* innhenting av personopplysninger fremgår av Overvåkingsinstruksens § 4 jfr. § 1: *Overvåkingstjenesten skal innhente opplysninger om personer, grupper og organisasjoner som kan mistenkes for å forberede eller foreta (ha foretatt) lovbrudd mot statens sikkerhet og selvstendighet, ulovlig etterretningsvirksomhet etc.* Det kreves altså at det må foreligge *mistanke* mot de personer det skal innhentes opplysninger om.

Som foran nevnt uttaler Overvåkingssjefen i brev av 2. september 1996 til Utvalget, at «hjemmelen for Overvåkingssentralens innhenting av personopplysninger i saken er Overvåkingsinstruksens § 4 jf. § 1, der det fremgår at POT har som oppgave å forebygge, motvirke og etterforske bl.a. ulovlig etterretningsvirksomhet». Det nevnes ikke uttrykkelig at det må foreligge *mistanke* mot de enkelte personer. Men Overvåkingssjefen peker på enkelte forhold som ble avdekket etter gjenforeningen av de to tyske stater og at det vil være av betydning for Overvåkingstjenesten å ha oversikt over omfanget av et tidligere kommunistdiktators etterretningsinnsats mot Norge.

Utvalget forstår at det kan ha betydning for Overvåkingstjenesten å få oversikt over slike forhold på rent generell basis – ikke minst som ledd i en faglig modus operandi-vurdering.

På denne bakgrunn finner Utvalget ikke grunn til å kritisere at Overvåkingstjenesten *generelt* har søkt å orientere seg om de opplysninger som kan være tilgjengelige i de forskjellige «DDR-arkiver».

Når det imidlertid gjelder den aktive innhenting – eller forsøk på innhenting – av opplysninger om bestemte personer, eksempelvis for de 9 personer som er omhandlet i det foregående, stiller det seg annerledes. Slik innhenting av personopplysninger vil det *etter Utvalgets mening* ikke være adgang til

uten at det foreligger mistanke om forhold som omhandlet i overvåkingsinstruksens § 1. Og denne mistanke må i tilfelle konkret rette seg mot den/de person(er) det innhentes opplysninger om.

Overvåkingstjenesten har overfor Utvalget ikke påvist noen aktuell mistanke mot angjeldende personer for å forberede eller ha begått lovbrudd som omhandlet i overvåkingsinstruksens § 1.

Som foran nevnt har Overvåkingssjefen – med tilslutning av statsadvokaten – hevdet at straffeprosesslovens § 224 første ledd gir adgang til etterforskingsskritt mot bestemte personer uten at det foreligger rimelig grunn til mistanke om straffbart forhold. Utvalget vil reservere seg mot denne forståelse av bestemmelsen. I det foreliggende tilfelle dreier det seg om at personer som gjennom årrekker har vært i overvåkingstjenestens søkelys, trekkes frem igjen etter opp til 20 års passiv tilværelse i arkivene. Det dreier seg m.a.o. om *gjenopptagelse* av innstilt straffeforfølgning, jfr. påtaleinstr. § 17–5, uten at det foreligger konkret mistanke om aktuelt straffbart forhold og uten at det kan påvises nye «bevis av vekt», jfr. strpl. § 74 første ledd. Utvalget vil for sitt vedkommende uttrykke tvil om en slik fremgangsmåte er hjemlet i gjeldende rett.

Utvalget finner grunn til å kritisere at det, som foran nevnt, i juni 1995 ble søkt innhentet opplysninger fra Tyskland om Berge Furre, med direkte og uttrykkelig henvisning til hans medlemskap i Lund-kommisjonen. Etter Utvalgets vurdering er det ikke påvist rimelig grunn til dette. På det tidspunkt da undersøkelser ble utvidet med innhenting av opplysninger om ialt 9 personer, skjedde det øyensynlig etter at statsadvokaten høsten 1995 hadde pålagt Overvåkingstjenesten å fortsette sine undersøkelser i Tyskland. Etter kontrolllovens § 1 annet ledd omfatter Utvalgets kontroll *ikke* overordnet påtalemyndighet, dvs. statsadvokat og riksadvokat. I og med at «utvidelsen» skjedde etter pålegg av statsadvokaten, finner Utvalget av formelle grunner å måtte avstå fra kritikk mot Overvåkingstjenesten for denne del av saken.

2. Innhenting av opplysninger om «Lund-kommisjonen»

I det foregående fremgår at Overvåkingstjenesten overfor tysk etterretningstjeneste opplyste at «Lund-kommisjonen» hadde vært i Berlin og foretatt undersøkelser i arkivet for utenriksministeriet i det tidligere DDR. Man søkte opplysninger om hvilke dokumenter kommisjonen hadde fått tilgang til, og det ble gitt uttrykk for at Overvåkingstjenesten ville sette pris på å få se disse dokumenter.

I sin avsluttende uttalelse av 11. november 1996 uttaler Overvåkingssjefen bl.a.:

«Det fremstår nå som nokså klart at Kontrollutvalgets arbeidshypotese i saken hele tiden har vært at Overvåkingssentralen iverksatte undersøkelser i Tyskland for å skandalisere Stortingets granskning. Dette tilbakevises på det sterkeste.»

Dette foranlediger Utvalget til å *gjenta* at det er Utvalgets oppgave å påse at Overvåkingstjenestens

virksomhet «holdes innen rammen av lov, administrative eller militære direktiver og ulovfestet rett», slik det er uttrykt i lovens § 2.

Ved bedømmelsen av Overvåkingstjenestens tiltak på dette punkt, er det naturlig å ta utgangspunkt i overvåkingssjefens forklaring om grunnen til at man ønsket opplysninger om hva Lund-kommisjonen beskjefteget seg med. Det heter i Overvåkingssjefens avsluttende uttalelse bl.a.:

«For det første er det grunn til å presisere nok en gang, slik det også ble gjort i Overvåkingssentralens møte med utvalgets formann 20. september d.å., at henvisningen til kommisjonen i denne forbindelse knyttet seg til det rent saksrelaterte ønsket om tilgang til opplysninger som var relevante for etterforskningen av mulige straffbare forhold, idet man hadde en forventning om at det materialet granskingskommisjonen hadde fått se også måtte være tilgjengelig for andre.

Når det i tillegg ble nevnt at POT generelt ønsket å holde seg orientert om kommisjonens arbeid, har dette ingen sammenheng med etterretning, etterforskning eller overvåking å gjøre, jf. ordbruken i utvalgets siste avsnitt. Utgangspunktet er her et helt annet enn virksomhet rettet mot enkeltpersoner, nemlig det å holde seg orientert om en av de viktigste begivenhetene i POTs historie, granskingen utført av Lund-kommisjonen.

Overvåkingssentralen hadde under hele granskingen nær kontakt med kommisjonen, både for nærmest daglig praktisk bistand og for om mulig å oppfylle det informasjonsbehov som hele tjenesten hadde i denne perioden...

På grunnlag av det som er sagt ovenfor har POTs generelle forhold til Lund-kommisjonen ingenting med utøvelse av «urett mot enkeltpersoner» og «personvern» å gjøre. Følgelig blir også utvalgets utgangspunkt om at tjenesten skal påvise holdbare grunner for virksomheten helt forfeilet. Det er ikke satt skranker for det å holde seg orientert om den pågående granskingen, og innenfor det som forvaltningsmessig må anses som rimelig i en granskings situasjon, måtte Overvåkingssentralen ha anledning til å følge med på utvalgets arbeid.»

Utvalget vil understreke Overvåkingssjefens presisering av at ønsket om å holde seg orientert om Lund-kommisjonens arbeid ikke har noen sammenheng med etterretning, etterforskning eller overvåking å gjøre og at det «ikke er satt skranker for det å holde seg orientert om den pågående granskingen». Utvalget kan ikke se at de gjeldende regler for Overvåkingstjenestens virksomhet gir adgang til slik virksomhet som her omhandlet. Hvis Overvåkingssjefen hadde et aktverdig behov for orientering om Lund-kommisjonens virksomhet, ville det naturlige ha vært å rette en forespørsel til Kommissjonens leder, eventuelt å ta spørsmålet opp med

Justisdepartementet, som er Overvåkingssjefens overordnede myndighet. Det ville ha vært en mer adekvat fremgangsmåte enn den som ble benyttet, nemlig å søke bistand fra et fremmed lands etterretningstjeneste for å kartlegge et norsk offentlig organs virksomhet under tjenestlig oppdrag i utlandet.

Når det gjelder kontrollen med overvåkings- og etterretningsvirksomhet, har det med god grunn vært lagt avgjørende vekt på personvernet og hensynet til at det ikke øves urett mot enkeltpersoner. Det foreliggende tilfelle synes etter Utvalgets oppfatning å vise at kontrollen med overvåkingsvirksomheten også må ha oppmerksomheten henvidt på muligheten av at det kan drives ulovlig overvåkingsvirksomhet overfor lovlige norske statsorganer.

Utvalget har på denne bakgrunn funnet å måtte gi uttrykk for sterk kritikk overfor den fremgangsmåte Overvåkingstjenesten her har benyttet.

Utvalget ønsker å tilføye at man i dette tilfelle – hvor utgangspunktet for undersøkelsene er en avisartikkel vedrørende Berge Furre – har vært avskåret fra å kunne utelate hans navn i fremstillingen dersom man skulle gi Stortinget en tilfredsstillende forklaring på grunnlaget for Utvalgets behandling av saken. Man er oppmerksom på bestemmelsen i lovens § 8 nr. 1 om at «opplysning om noen har vært gjenstand for overvåkingsvirksomhet eller ikke, anses som gradert hvis annet ikke blir bestemt». I dette spesielle tilfelle har Utvalget funnet det forsvarlig å benytte navnet åpent, noe Berge Furre på forespørsel har erklært seg innforstått med.

For fullstendighets skyld vil Utvalget – ikke minst av hensyn til vedkommende selv – gjøre oppmerksom på at det så langt Utvalget har kunnet se, ikke er fremkommet noen opplysninger på grunnlag av forespørselene om Furre fra Overvåkingstjenesten til tysk etterretningstjeneste – bortsett fra at det fra tysk side to ganger er blitt meddelt at man i de angjeldende arkiver ikke har funnet noen opplysninger om Berge Furre.

Ytterligere vil Utvalget for ordens skyld gjøre oppmerksom på at det i Utvalgets arkiv bl.a. foreligger et gradert arbeidsnotat om Utvalgets arbeid med saken og at dette i tilfelle vil kunne stilles til disposisjon for den komité som skal behandle saken i Stortinget.